

DIETETIK/KLINIČNI DIETETIK V JAVNEM ZDRAVSTVU

1. Zakaj je pomembna prehranska podpora bolnika?

Podhranjenost v obdobju bolezni negativno vpliva na izid zdravljenja in kakovost življenja bolnikov. Poglavitni cilj prehranske podpore je ohranjati optimalno prehransko stanje bolnikov in preprečevati podhranjenost. Prehranska podpora so vse intervencije, ki so potrebne za reševanje prehranskih problemov bolnika in s tem za zagotavljanje bolnikovih prehranskih (energijskih in hranilnih) potreb. Da pa bo prehranska podpora bolnikov uspešna je pomembno, da je pravočasna, individualizirana in celostna.

2. Presejanje bolnikov na prehransko ogroženost

Prehransko ogrožene bolnike prepoznamo s pomočjo prehranskega presejanja, kateremu sledi prehranski pregled bolnika.

3. Prehranska obravnava zahteva strokovno usposobljenost

S prehranskim pregledom ocenimo bolnikovo prehransko stanje in njegove prehranske potrebe ter določimo in izvedemo individualen prehranski načrt ter ocenjujemo njegovo učinkovitost. Za oceno prehranskega stanja lahko uporabimo različne tehnike. Pomembno je, da prehranska ocena vključuje področja kot so: anamneza in fizikalni pregled bolnika; antropometrija; sedanja bolezen; funkcionalno stanje bolnika; laboratorijske preiskave krvi in bolnikovo tekočinsko ravnovesje.

4. Stanje v Sloveniji: primer OI Ljubljana

V Sloveniji je edina enota za klinično prehransko obravnavo bolnikov na Onkološkem inštitutu Ljubljana (OI-Lj). Ustanovljena je bila leta 2008, kot Enota za klinično prehrano in dietoterapijo v kateri deluje prehranski tim, ki ga sestavljajo: zdravnik za področje klinične prehrane, diplomirana medicinska sestra za področje parenteralne prehrane bolnikov na domu, zdravstveni tehnik in klinični dietetiki. Prehranski tim obravnava bolnike, ki so na OI-Lj hospitalizirani ali se zdravijo ambulantno. Prehranski tim se v prehransko obravnavo vključi kadar bolnik potrebuje individualizirano in specializirano prehransko obravnavo ali kadar so zmožnosti obvladovanja bolnikovih prehranskih težav s strani osnovnega zdravstvenega tima, ki skrbi za bolnika, izčrpane.

Klinični dietetik je član zdravstvenega tima in je pri prehranski podpori onkoloških bolnikov eden ključnih zdravstvenih strokovnjakov. Njegova poglavitna naloga je ocena bolnikovega prehranskega stanja in prehranskih potreb, čemur sledi razvoj, implementacija in evalvacija prehranskega načrta. Bolnika spremlja skozi celotno obdobje zdravljenja bolezni, sodeluje z zdravnikom, ki bolnika zdravi, z negovalnim osebjem, socialnimi delavci in drugimi zdravstvenimi sodelavci, vključenimi v zdravstveno obravnavo bolnika.

Vsakega bolnika napotenega v Enoto za klinično prehrano običajno najprej pregleda klinični dietetik, ki tudi opravi prehransko svetovanje. Poleg tega je njegova naloga, da prehransko ogrožene bolnike in/ali bolnike z odpovedjo prebavil (sindrom karatkega črevesja, fistule, enteritis ipd) predstavi zdravniku v Enoti, ki se na podlagi podrobnejšega prehranskega pregleda odloči o ustrezni dopolnilni parenteralni prehranski podpori. Prehranska podpora bolnikov, ki lahko prehrano zaužijejo per os predstavlja svetovanje o ustrezni hranilno in energijsko zadostni prehrani ter svetovanje o uživanju ustreznih oralnih prehranskih dodatkov, opravi jo klinični dietetik.

5. Izhodišča za sistemsko ureditev stanja klinične dietetike v Sloveniji

- **EFAD - Evropska federacija združenj dietetikov opredeljuje 3 področja specializacije dietetikov**

- ✓ Dietetiki javnega zdravja - neposredno vključen v promocijo zdravja na lokalni ravni, pripravlja programe, ki usmerjajo k ustreznemu načinu prehranjevanja za ohranjanje in izboljšanje zdravja prebivalstva.
- ✓ Administrativni dietetiki - predvsem v sektorju, ki se ukvarja s prehransko oskrbo, odgovorni za zagotavljanje prehransko ustrezne in kakovostne hrane tako zdravim kot bolnim (v različnih zavodih, ustanovah in v javnih obratih).
- ✓ Klinični dietetik je pri prehranski podpori bolnikov eden ključnih zdravstvenih strokovnjakov, njegova poglavitna naloga pri delu z bolniki je:
 - klinični prehranski pregled bolnika z ocena prehranskega stanja,
 - ocena bolnikovih prehranskih potreb in
 - razvoj, implementacija in evalvacija prehranskega načrta.

- **Kakšno je stanje stroke dietetike (prehranskega svetovalca) oziroma klinične dietetike v Sloveniji?**

Izobraževanje prehranskih svetovalcev (dietetikov):

V Sloveniji je potekalo in še poteka več različnih študijev prehrane, ki se opredeljujejo kot usmerjeni v prehrano ljudi in prehransko svetovanje posameznikom in skupinam za izboljšanje zdravja. Na primer na Biotehnični fakulteti Univerze v Ljubljani že več desetletij poteka študij živilske tehnologije/prehrane, od leta 2007 pa na Fakulteti za zdravstvo Izola, Univerze na Primorskem potekata dodiplomski in podiplomski študij dietetike. Leta 2000 je bil na Visoki šoli za zdravstvo Univerze v Mariboru uveden specialistični študij klinične dietetike, ki pa se je pred nekaj leti zaključil.

Izobrazbeni standardi, registracija (certificiranje), kontinuirano izobraževanje in nadzor:

- ✓ Nimamo jasno določenih standardov, ki bi opredeljevali, katera smer izobrazbe, stopnja izobrazbe in nadaljnje kvalifikacije ter izobraževanja so potrebna za opravljanje dela dietetika v javnem zdravju, administrativnega dietetika in kliničnega dietetika.
- ✓ Ni vzpostavljen strokovni nadzor s svetovanjem nad delom dietetikov/kliničnih dietetikov.
- ✓ Ni vzpostavljen register dietetikov/kliničnih dietetikov.
- ✓ Za dietetike, ki pa so zaključili ali bodo zaključili 1. in 2. stopenjski študij dietetike na Fakulteti za zdravstvo v Izoli, pa je opredeljeno, da morajo opraviti pripravništvo in strokovni izpit na MZ. Ni pa jasne razmejitve med specializacijami dietetikov (administrativni, javno zdravje, klinični). Vsi trije imajo med seboj različno vrsto in stopnjo kompetenc, klinični dietetik morajo poleg splošnega znanja o prehrani imeti še znanja o klinični prehrani in medicinska znanja potrebna za obravnavo bolnika ter bi zato morali opraviti še klinično specializacijo in strokovni izpit na kliniki.

Sistemizacija delovnega mesta dietetik/klinični dietetik:

- ✓ Na primarnem nivoju zdravstva ni delovnih mest za dietetika.
- ✓ Na sekundarnem in terciarnem nivoju zdravstva pa je področje dietetike neurejeno:
 - V bolnišnicah so že več let zaposleni predvsem administrativni dietetiki (različnih izobrazbenih profilov), le ti pa v določenem segmentu prevzemajo dela in naloge kliničnega dietetika (npr. UKC Ljubljana).
 - V določenih bolnišnicah pa imajo bolnišničnega (kliničnega) dietetika, običajno le enega (UKC Maribor, SB Celje, SB Topolščica, SB Slovenj Gradec, SB Jesenice..) , prav tako so le-ti različnih izobrazbenih profilov.
 - Izobrazbeni profili, ki prevladujejo so: univ. dipl. živ. tehn, dipl.med.ses., special. klinične dietetike, prof. gospodinjstva, idr.

Kadrovski normativi za dietetike/klinične dietetike:

Nimamo kadrovskih normativov, ki bi opredelili:

- ✓ Minimalno in optimalno število dietetikov/kliničnih dietetikov glede na število hospitaliziranih bolnikov in na njihovo stopnjo težavnosti obravnave (število in stopnja prehranskih problemov glede na skupino bolnikov: ledvični bolniki, onkološki bolniki, kirurški bolniki,..).
- ✓ Minimalno in optimalno število dietetikov/kliničnih dietetikov glede na število ambulantnih bolnikov in na njihovo stopnjo težavnosti obravnave (število in stopnja prehranskih problemov glede na skupino bolnikov: ledvični bolniki, onkološki bolniki, kirurški bolniki,..).

• Odredba o seznamu izvajalcev v zdravstveni dejavnosti – Minister za zdravje 2.2.2013

Odredba določa seznam izvajalcev posameznih zdravstvenih poklicev, ki so za samostojno opravljanje dela v zdravstveni dejavnosti vpisani v register in imajo veljavno licenco.

Za samostojno opravljanje dela v zdravstveni dejavnosti se vpišejo v register in imajo veljavno licenco izvajalci naslednjih zdravstvenih poklicev:

- dipl.m.s., dipl. babica,
- višja med.ses.,
- magistra oziroma magister farmacije.

Za zdravnike in doktorje dentalne medicine velja poseben zakon.

Za izvajalce vseh ostalih poklicev v zdravstvu pa se za samostojno opravljanje dela v zdravstveni dejavnosti zahteva vpis v register, ki se bo uredil v posebnem zakonu. Iz česar sledi da je za vse dietetike in klinične dietetike nujen vpis v register.

• Javna razprava o predlogu odredbe o seznamu poklicev v zdravstveni dejavnosti (avgust-nov 2013)

Javne razprave v dietetiki ni bilo!

V predlaganem seznamu zdravstvenih delavcev in zdravstvenih sodelavcev klinični dietetik ni bil naveden, čeprav je to poklic, ki v zdravstvu obstaja (bil pa je naveden klinični psiholog!)

Na seznamu zdravstvenih sodelavcev je bil naveden dietetik oziroma dietetik v zdravstveni dejavnosti, z dvema različnima stopnjama izobrazbe (1. in 2. stopnja) - torej ni jasne razmejitev kompetenc med prvo in drugo stopnjo izobrazbe.

Postavlja se še vprašanje kam bodo uvrščeni:

- dietetiki z dokončanim podiplomskim študijem dietetike,
- dietetiki z dokončanim podiplomskim študijem specializacije iz klinične dietetike,
- diplomirane medicinske sestre, ki že več let delajo kot klinični dietetiki,
- univerzitetno diplomirani živilski tehnologi, ki prav tako že več let delajo kot klinični dietetiki,

In še posebej v Sloveniji neurejeno področje, kam bodo uvrščeni »samooklicani« prehranski svetovalci v Wellness centrih in fitness centrih morda celo brez ustrezne izobrazbe.

- **Ali je dietetik/klinični dietetik res zdravstveni sodelavec ali je zdravstveni delavec?**

Pomembni pojmi, ki jih opredeljuje Zakon o zdravstveni dejavnosti, ki je še v veljavi:

- ✓ Zdravstveni delavec je oseba, ki samostojno opravlja zdravstvene storitve (zdravniki, medicinske sestre, klinični psiholog,..) – dietetike ni!
- ✓ Zdravstveni sodelavci so ne-zdravstveno osebje, ki dela v bolnišnicah ali drugih zdravstvenih zavodih (čistilke, kuharji, administratorji, dietetiki) – trenutno so dietetiki opredeljeni tukaj.
- ✓ Zdravstveni tim je skupina zdravstvenih delavcev, ki zagotavlja izvajanje zdravstvene dejavnosti v obsegu, za katerega je tim zadolžen – a je to morda tudi prehranski tim, v katerem je tudi klinični dietetik?
- ✓ Zdravstvena storitev je posamezno opravilo ali poseg v okviru zdravstvene obravnave pacienta, ki jo v okviru zdravstvene dejavnosti opravi zdravstveni delavec – kaj pa je prehranski pregled, prehranski načrt in prehransko svetovanje?
- ✓ Zdravstvena obravnava obsega zdravstvene storitve, ki celovito pokrivajo posamezne potrebe pacienta na področju preprečevanja, zdravljenja in rehabilitacije bolezni – ali drugače primarna raven dietetike, sekundarna raven dietetike, terciarna raven dietetike!

6. Predlogi

- ✓ **Ureditev zakona o zdravstveni dejavnosti, ki bo reguliral področje dietetike in jo opredelil kot zdravstveno stroko in kot obvezen del zdravstvene dejavnosti, zdravljenja in oskrbe bolnikov/pacientov!**
- ✓ **Nujen je vpis v register za vse dietetike** (Registrirani Dietetik)- za vse ki bodo samostojno opravljali delo na primarnem, sekundarnem in terciarnem nivoju zdravstvene dejavnosti.
- ✓ **V registru mora poleg dietetika** (za enkrat zdravstveni sodelavec?) **še klinični dietetik** (zdravstveni delavec!)
- ✓ **Za kliničnega dietetika** se mora uvesti postopek **klinične specializacije** pod vodstvom mentorja, ki se **zaključí z strokovnik izpitom in traja 2 leti (tako kot to področje ureja zakon o specializacijah).**
- ✓ Samostojno opravljanje dela v zdravstveni dejavnosti šele po končani pripravniki dobi in opravljenem strokovnem izpitu.

- ✓ **Urediti priznavanje statusa kliničnega dietika za tiste**, ki to delo že opravljajo najmanj 2 leti in se kontrunirano izobražujejo.
- ✓ **Ustanovitev akreditacijskih svetov** za preverjanje ustreznosti študijskih programov (ustreznosti izobrazbe) in diplome.
- ✓ **Ustanovitev sveta oz organa za ocenjevanje** nadaljnjih izkušenj, nadaljnega izobraževanja – **pogojev za ohranjanja vpisa v register RD in registriran KD (klinični dietetik). Preverjanje najmanj na pet let.**
- ✓ **Register mora biti javno objavljen!**
- ✓ **Zahtevati obvezno kontinuirano izobraževanje in izpopolnjevanje** (stroke, zakonodaje, etike, temeljnih postopkov oživljanja in preprečevanja bolnišničnih okužb) - glede na področje dela!
- ✓ **Vzpostavitev strokovnega nadzora s svetovanjem** in nadzora nad prehranskimi svetovalci , ki niso vpisani v register!
- ✓ Nadaljevati formalno šolanje dietetikov oz prehranskih svetovalcev.....

Pripravila:

Denis Mlakar-Mastnak, dipl.m.s. , specialist klinične dietetike

Uredila:

Dr. Nada Rotovnik Kozjek, dr.med. vodja Enote za klinično prehrano na OI, predsednica SZKP

Ljubljana, 26.11.2013